

Sygn. akt I CSK 463/18

POSTANOWIENIE

Dnia 6 marca 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Monika Koba

w sprawie z powództwa M. D.
przeciwko J. S.-W., K. G., M. R.-O. i P. O.
o uznanie czynności prawnych za bezskuteczne ewentualnie o ustalenie,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 6 marca 2019 r.,
na skutek skargi kasacyjnej powoda
od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 29 września 2017 r., sygn. akt VI ACa [...],

- 1) odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,**
- 2) rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego pozostawia do rozstrzygnięcia w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 29 września 2017 r. Sąd Apelacyjny w [...] w sprawie z powództwa M. D. przeciwko J. S.-W., K. G., M. R.-O. i P. O. o uznanie czynności prawnych za bezskuteczne i ustalenie, że pozwane są zobowiązane znosić egzekucję powoda celem zaspokojenia przysługującej mu względem [...] „M.” spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w W. (dalej: „[...] „M.”) wierzytelności z nabytych przez nie praw własności lokali wraz ze związanymi z nimi udziałami w nieruchomości położonej w P. przy ul. B. [...], zmienił wyrok Sądu Okręgowego w W. z dnia 12 sierpnia 2015 r. w części rozstrzygającej o uznaniu czynności prawnych za bezskuteczne w ten sposób, że powództwo w tym zakresie oddalił, a w pozostałej części uchylił zaskarżony wyrok i sprawę w zakresie powództwa ewentualnego o ustalenie przekazał Sądowi Okręgowemu w W. do rozpoznania.

W motywach rozstrzygnięcia wskazał, że w sprawie znajduje zastosowanie art. 531 § 2 k.c., a nie art. 527 § 1 k.c., skoro pozwane nie są wobec powoda, będącego wierzycielem, osobami trzecimi - nabywcami korzyści uzyskanej od dłużnika w rozumieniu art. 527 § 1 k.c., a są osobami, na których rzecz dalszy nabywca C. spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w P. (dalej: „C.”) rozporządził uzyskaną korzyścią w rozumieniu art. 531 § 2 k.c. Stwierdził, że zastosowanie art. 531 § 2 k.c. wymagało wykazania - wobec odpłatności rozporządzenia - że pozwane wiedziały o okolicznościach uzasadniających uznanie czynności dłużnika za bezskuteczne. Zdaniem Sądu Apelacyjnego powód nie wykazał, by pozwane, jako nabywcy lokali od C. miały rzeczywistą, pozytywną wiedzę, że [...] M. w dacie zbycia nieruchomości na rzecz C. uczynił to w okolicznościach uzasadniających uznanie czynności dłużnika za bezskuteczne. Podkreślił, że pozwane nie mogą powoływać się na brak wiedzy, o toczącym się postępowaniu ze skargi pauliańskiej, skoro do księgi wieczystej wpisano ostrzeżenie w tym przedmiocie, jednak taki stan rzeczy nie może być identyfikowany ze złą wiarą w rozumieniu art. 531 § 2 k.c.

Orzeczenie to zostało zaskarżone skargą kasacyjną przez powoda. Wnosząc o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania wskazał, że zachodzi potrzeba wykładni przepisów prawnych wywołujących rozbieżności w orzecznictwie

sądów powszechnych, tj. art. 527 § 1 k.c. w zakresie kwalifikacji prawnej roszczenia powoda z punktu widzenia tego przepisu w tożsamych lub podobnych okolicznościach faktycznych, w tym także dopuszczalności przypisania osobie przeciwko której wydano wyrok uwzględniający skargę pauliańską statusu dłużnika, które to zagadnienie wywołało rozbieżne oceny w orzecznictwie Sądu Apelacyjnego w [...], który uwzględniając wniosek o zabezpieczenie powództwa w niniejszej sprawie przychylił się do podstawy prawnej wskazanej przez powoda (art. 527 § 1 k.c.), natomiast kwalifikację tę zanegował Sąd Apelacyjny w [...] w wyroku z dnia 27 grudnia 2017 r. w drugiej spośród spraw zainicjowanych przez powoda w analogicznych okolicznościach faktycznych. Podniósł, że rozbieżne oceny w orzecznictwie Sądu Najwyższego wywołuje również zagadnienie dopuszczalności oceny w ramach skargi pauliańskiej czynności prawnej dokonanej przez tzw. osobę czwartą w rozumieniu art. 531 § 2 k.c. z jej następcą prawnym pod tytułem szczególnym.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną pozwani wniesli o odmowę przyjęcia jej do rozpoznania i zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia, którego rozpoznanie przez Sąd Najwyższy musi być uzasadnione względami o szczególnej doniosłości, wykraczającymi poza indywidualny interes skarżącego, a mającymi swoje źródło w interesie publicznym. Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Sąd Najwyższy w ramach przedsądu bada tylko wskazane w skardze kasacyjnej okoliczności uzasadniające jej przyjęcie do rozpoznania, a nie podstawy kasacyjne i ich uzasadnienie. Cel wymagania określonego w art. 398⁴ § 2 k.p.c. może być osiągnięty tylko przez powołanie i uzasadnienie istnienia przesłanek o charakterze publicznoprawnym, które będą mogły stanowić podstawę oceny skargi kasacyjnej pod kątem przyjęcia jej do rozpoznania.

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący oparł na przesłance uregulowanej w art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c.

Oparcie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania na tym, że istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów wymaga wykazania, że określony przepis prawa, mimo iż budzi poważne wątpliwości, nie doczekał się wykładni albo niejednolita wykładnia wywołuje wyraźnie wskazane przez skarżącego rozbieżności w orzecznictwie w odniesieniu do identycznych lub podobnych stanów faktycznych. Skarżącego obciążał obowiązek przedstawienia odrębnej i pogłębionej argumentacji jurydycznej wskazującej na zaistnienie powołanej okoliczności uzasadniającej przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, zawierającej szczegółowy opis tego, na czym polegają poważne wątpliwości interpretacyjne wraz z podaniem doktrynalnego lub orzeczniczego źródła tych wątpliwości. Ponadto, ze względu na publiczne cele, jakie ma do spełnienia rozpoznanie przez Sąd Najwyższy skargi kasacyjnej, skarżący powinien także wykazać celowość dokonania wykładni przepisu przez Sąd Najwyższy ze względu na potrzeby praktyki sądowej. Nie istnieje przy tym potrzeba wykładni przepisów prawa, jeżeli Sąd Najwyższy zajął już stanowisko w kwestii tego zagadnienia prawnego lub wykładni przepisów i wyraził swój pogląd we wcześniejszych orzeczeniach, a nie zachodzą żadne okoliczności uzasadniające zmianę tego poglądu (por. m. in. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 17 marca 2015 r., I PK 4/15, nie publ., z dnia 23 kwietnia 2015 r., I CSK 691/14, nie publ., z dnia 17 marca 2015 r., I PK 4/15, nie publ., i z dnia 12 grudnia 2008 r., II PK 220/08, nie publ.).

Uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania nie spełnia tych wymagań.

W orzecznictwie i doktrynie nie budzi wątpliwości, że powództwo z art. 531 § 1 k.c. jest powództwem o ukształtowanie, a wyrok ma charakter konstytutywny, nie kształtując nowego zobowiązania, lecz zmieniając stosunek prawny istniejący między dłużnikiem, a osobą trzecią, w ten sposób, że ogranicza jego skuteczność, nie czyniąc jednak osoby trzeciej dłużnikiem w świetle regulacji art. 531 § 1 w zw.

z art. 527 - 530 k.c. Okoliczność zatem, że z perspektywy prawa egzekucyjnego osoba trzecia w stosunku do której wierzyciel uzyskał zabezpieczenie, a następnie wyrok uwzględniający skargę pauliańską musi znosić egzekucję z przedmiotu stanowiącego na skutek czynności fraudacyjnej jej własność, a czynność tej osoby, przy szerokim traktowaniu sformułowania „dłużnik” w doktrynie prawa karnego uwzględniającym w formule art. 300 § 2 k.k. również osobę odpowiadającą wobec wierzyciela rzeczowo, może być kwalifikowana jako przestępstwo (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 kwietnia 2018 r., II KK 411/17, nie publ.), w żadnym wypadku nie oznacza, że nabywa ona status dłużnika w rozumieniu art. 531 § 1 k.c. w zw. z art. 527 - 530 k.c.

Legitymacja bierna na podstawie art. 531§1 k.c. przysługuje osobie, która dokonując czynności z dłużnikiem uzyskała korzyść majątkową (osoba trzecia), przy czym może być to także spółka kapitałowa będąca beneficjentem dokonanego przez dłużnika rozporządzenia w postaci wniesionego do niej aportu oraz następcą prawny osoby trzeciej pod tytułem ogólnym w razie sukcesji uniwersalnej (por. m.in. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 21 marca 2001 r., III CZP 1/01, OSNC 2001, nr 10, poz. 143 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 grudnia 2007r., I CSK 221/07, OSNC - ZD 2008, nr 2, poz. 57). Legitymację bierną na podstawie art. 531 § 2 k.c. ma natomiast następca osoby trzeciej pod tytułem szczególnym (osoba czwarta ewentualnie dalsze podmioty na rzecz, których korzyść ta przeszła w drodze kolejnych rozporządzeń dokonanych w okolicznościach, o których mowa w art. 531 § 2 k.c.) (por. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 16 kwietnia 2002 r., V CKN 1446/00, nie publ. i z dnia 3 marca 2017 r., I CSK 157/16, nie publ.).

Rozbieżność w orzecznictwie sądów, o której mowa w art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. nie może być identyfikowana - jak to czyni skarżący - z odmiennym sposobem interpretacji lub stosowania przepisów prawnych przez sąd pierwszej i drugiej instancji, w sprawie, w której wniesiono skargę. Okoliczność zatem, że w toku postępowania zabezpieczającego (k. 570-580), a następnie w orzeczeniu Sądu pierwszej instancji (k. 629-632) wyrażono stanowisko odmienne od stanowiska zajętego w wyroku Sądu drugiej instancji (k. 769-776) odnośnie do podstawy prawnej rozstrzygnięcia, nie dowodzi istnienia rozbieżności w orzecznictwie uzasadniającej przyjęcie skargi do rozpoznania (por. m.in.

orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 24 kwietnia 2003 r., I PK 557/02, OSNAPIUS 2003, nr 15, poz. 1). Na rozbieżność taką nie wskazuje również stanowisko Sądu Apelacyjnego w [...] wyrażone w uzasadnieniu wyroku z dnia 27 grudnia 2017 r. (sygn. akt V ACa [...]), skoro jest ono zbieżne ze stanowiskiem zajętym w zaskarżonym wyroku (k. 796 - 817) i taki sam pogląd w przedmiocie konieczności rozpatrzenia żądania pozwu na podstawie art. 531 § 2 k.c. wyrażono w zdaniu odrębnym od tego orzeczenia (k. 822-824).

Rozbieżność zaakcentowana w zdaniu odrębnym dotyczy jedynie oceny czy pozwani w sprawie VACa [...] wiedzieli o okolicznościach uzasadniających uznanie czynności dłużnika za bezskuteczne, a problematyka ta nie została przytoczona, jako podstawa wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania.

Ubocznie dostrzeżenia wymaga, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego wyjaśniono, jak należy rozumieć przesłankę „wiedzy o okolicznościach uzasadniających uznanie czynności dłużnika za bezskuteczną” Wskazano, że należy ją identyfikować ze złą wiarą i wiedzą o wszystkich okolicznościach uzasadniających uznanie czynności dłużnika za bezskuteczną podkreślając, że nie jest wystarczające, by dalszy nabywca powinien przy zachowaniu należytej staranności wiedzieć o tych okolicznościach (por. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 14 maja 2010 r., II CSK 545/09, nie publ. i z dnia 16 kwietnia 2002 r., V CKN 1446/00, nie publ.). Bogactwo stanów faktycznych, implikujące niuansowanie oceny prawnej w zakresie uznania czy osoba nabywająca korzyść była w złej wierze, w tego rodzaju sprawach przez sądy powszechne, nie stanowi problemu prawnego powstałego na tle konkretnych przepisów prawa, którego rozstrzygnięcie niezbędne dla sprawy, stwarza realne i poważne trudności, przekraczające poziom występujący zwykle w przypadku każdego procesu decyzyjnego sądu orzekającego w konkretnej sprawie.

Natomiast rozbieżności w orzecznictwie dotyczą tego, jaki powinien być przedmiot zaskarżenia skargą pauliańską w przypadku, gdy wierzyciel chce skorzystać z art. 531 § 2 k.c.; czy powinien skargą objąć tylko czynność między osobą trzecią i czwartą (ewentualnie dalszymi podmiotami na rzecz, których przeszedł przedmiot, który wyszedł z majątku dłużnika), czy również czynność

dłużnika z osobą trzecią (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 kwietnia 2012 r., II CSK 448/11, OSNC-ZD 2013, nr 4, poz. 69 i orzecznictwo przywołane w jego uzasadnieniu). Problem ten w sprawie, w której wniesiono skargę nie wystąpił, skoro skarżący uzyskał już prawomocny wyrok uwzględniający skargę pauliańską przeciwko osobie trzeciej (k. 36-44), a u podstaw oddalenia powództwa w zakresie żądania głównego nie legło błędne oznaczenie przedmiotu zaskarżenia skargą pauliańską, lecz uznanie, że pozwane, jako osoby czwarte nie były w złej wierze w rozumieniu art. 531 § 2 k.c. Zagadnienie natomiast skuteczności wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 15 marca 2011 r. wydanego w sprawie I ACa [...] (k. 37) w stosunku do pozwanych w związku z regulacją art. 192 pkt 3 k.p.c. będzie dopiero przedmiotem badania przez Sąd Okręgowy w związku ze zgłoszeniem powództwa ewentualnego, nie może być zatem przedmiotem wypowiedzi Sądu Najwyższego na aktualnym etapie postępowania.

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, nie znajdując też okoliczności, które w ramach przedsądu jest obowiązany brać pod uwagę z urzędu.

O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 108 § 1 w zw. z art. 391 § 1 i 398²¹ k.p.c. pozostawiając je do rozstrzygnięcia w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie, wobec orzeczenia zaskarżonym wyrokiem o żądaniu pozwu jedynie w części.